

ПРОБЛЕМИ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ ТА ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НИМИ

Анотація. Розглянуті деякі зловживання у сфері автотранспортного страхування. Визначено заходи, що направлені посилення боротьби із зазначеними страховими правопорушеннями.

Ключові слова: страхування, шахрайства, страхові події, страхові компанії, страхові випадки, страхове відшкодування.

Вступ. Останнім часом в українських страхових компаніях з'явилася нова проблема – «страхові» шахраї. Через їхню діяльність тільки за перше півріччя поточного року (за різними оцінками) страхові компанії втратили близько 100 млн грн. На сучасному етапі розвитку страхування в Україні страховики не готові ділитися з іншими учасниками страхового ринку інформацією про укладені договори й зроблені виплати. Тим часом рівень страхового шахрайства, за оцінками страховиків, становить не менше 30 % загального обсягу виплат і продовжує зростати. Таким чином, необхідно вжити заходів захисту страхових компаній від такого роду шахрайств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблем шахрайства присвячені статті багатьох українських економістів, таких як Д. В. Федоткін, А. И. Алгазін, Н. Ф. Галагуза, В. Д. Ларичев. Однак, у вітчизняній літературі залишаються недостатньо розробленими окремі аспекти шахрайства в страхуванні. Відсутні роботи, в яких би розглядалась сутність шахрайства в страхуванні, його вплив на розвиток економіки країни.

Постановка завдання. Головна мета роботи - визначення особливостей шахрайства в страхуванні та шляхів їх подолання.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі основні завдання:

- розкрити сутність та види шахрайства й визначити їхній вплив на економіку України;
- проаналізувати стан страхового ринку на сучасному етапі розвитку;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення та запобігання шахрайствам у страхування в Україні.

Результати. Радикальні зміни, необхідні Україні, щоб вийти на шлях поступального економічного розвитку, неможливі без підвищення уваги до інституту страхування. Система страхування пройшла досить тривалий шлях розвитку. Підстава її виникнення – необхідність створення колективного самозахисту людей від подій і дій, що несуть несприятливі наслідки.

Необхідно відзначити, що за останні 10–15 років правове регулювання фінансових відносин у сфері страхування розвивалося за умов постійного реформування соціально-економічної системи української держави і змін загальних концепцій розвитку вітчизняного суспільства. Сьогодні у сфері страхування, як і в багатьох інших, здійснюється величезна кількість не лише правопорушень, зловживань, але й інсценувань страхових подій. Матеріали практики свідчать, що вони здійснюються як з боку працівників страхових компаній, так і здебільшого з боку клієнтів цих компаній.

Абсолютна більшість страхових компаній безпосередньо мають справу з таким кримінальним явищем, як страхове шахрайство [1, ст. 190]. Для протидії цьому в

багатьох страхових компаніях створені й успішно функціонують власні служби безпеки. Збитки, заподівані страховим компаніям у результаті шахрайських дій несумлінних клієнтів (страхувальників), дуже значні й за різними оцінками коливаються від 1 до 2 % від суми внесків, що надійшли. Втім, серед страховиків прийнято вважати, що від 10 до 20 % усіх страхових виплат припадає на страхові випадки, підготовлені та інсценовані шахраями. Найповнішу інформацію про поширеність обманів мають у своєму активі служби безпеки страхових компаній, що ведуть облік сумнівних випадків, заявлених як страхові.

Аналіз узагальнених даних дозволяє страховикам виявляти характерні ознаки, сукупність яких, із певною часткою ймовірності, свідчить про шахрайство. Крім цього, слід зазначити, що кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за страхове шахрайство, незначне і відверто не відповідає поширеності цього виду злочину. Досвідченими страховиками та їх службами безпеки несумлінний клієнт найчастіше виявляється вже на стадії підготовки договору страхування, при аналізі первинної інформації, отриманої як від нього самого, так і з інших джерел. Жодна солідна страхова компанія не буде укладати договір страхування, якщо виникли обґрунтовані сумніви щодо сумлінності намірів клієнта і достовірності поданої їм інформації. Проте, виявлення намірів страхувальника, спрямованих на обман страхової компанії, при укладанні договору страхування являє певну складність. Як правило, про наявність наміру на обман страховика може свідчити завищена страхова сума. Знаючи про це, шахраї діють усе вишуканіше, надаючи страховику в обґрунтування вартості об'єкта страхування належним чином завірені, але недійсні документи, що дуже складно спростувати [4].

Однією з проблем, що впливає на зростання обсягів шахрайств у сфері страхування, виступає нездатність контролюючих та правоохоронних органів оперативно реагувати на виявлені факти правопорушень, тому що з різних причин (комерційна, банківська, податкова таємниця) такі органи переважно можуть вчасно й ефективно запобігати та виявляти злочини у сфері економіки.

По-перше, комерційні структури через специфіку їхньої діяльності являють собою досить закриті установи, що володіють конфіденційною інформацією, яка в усьому світі називається комерційною, або банківською, таємницею та суворо зберігають від сторонніх осіб.

По-друге, у зв'язку з цим працівники правоохоронних та контролюючих органів не мають прямого доступу до всіх документів по операціях господарюючих суб'єктів, що обмежує можливості пошуку ознак зловживань та протиправних факторів, що їм сприяє.

По-третє, навіть за великого бажання правоохоронні органи не в змозі перевірити всіх потенційних партнерів кожного вітчизняного бізнесмена по кожній угоді, що укладається.

Тому можна дійти висновку: у правоохоронних органів, у тому числі в органів внутрішніх справ, недостатньо повноважень для впливу на об'єкт здійснення правопорушень. Тому за сучасних умов захист економічних інтересів обов'язковий не лише державних органів, на які чинним законодавством покладено відповідні функції та завдання, але й здебільшого самих підприємців. Отримання економічної самостійності припускає і певну частку відповідальності за організацію та здійснення заходів захисту свого бізнесу.

Свою політику з проведення профілактичних заходів підприємці можуть реалізовувати: через працівників підприємств (трудоий колектив); з використанням приватних структур безпеки (охоронних підприємств, детективних агентств, охоронно-розшукових асоціацій, служб безпеки банків тощо).

Слід підкреслити, що чим вищий рівень страхової культури в особі, тим більше вона вбачає можливостей для обману страхової компанії. Користуючись послугами страховиків протягом декількох років, особа поступово починає розуміти всю «внутрішню кухню» процесу страхування. У деяких осіб після таких «університетів» виникає нездалане бажання скористатися своїми знаннями [3].

Далі вважається необхідним розглянути один із видів страхування, такий як страхування автотранспортних засобів – найпопулярніший серед страхувальників вид страхової послуги, оскільки автомобільний парк в Україні щорічно зростає, а відповідно збільшується загроза втрати транспорту внаслідок дорожньо-транспортних пригод та інших небезпек.

Страхування каско (hull insurance) – це страхування вартості засобів транспорту (суден, літаків, залізничних вагонів, автомобілів) без урахування вантажів.

Зазвичай у правилах добровільного страхування транспортних засобів визначено об'єкт страхування: майнові інтереси, що не суперечать чинному законодавству та пов'язані з правом володіння, користування й розпорядження засобом наземного транспорту. Разом із транспортним засобом на страхування береться відповідне приладдя та додаткове обладнання до нього.

В Україні проблема боротьби зі злочинністю у сфері страхування, зокрема автомобільного страхування, надзвичайно поширена й актуальна. На страховому ринку, як і на будь-яких інших фінансових ринках, досить часто мають місце економічні злочини, до яких відноситься страхове шахрайство. Автотранспортне страхування - вид страхування, яке найбільше порушується не лише в Україні, а й за кордоном. Це пояснюється високою криміналізованістю ринку автотранспорту взагалі, де широке розповсюдження отримали різні види злочинних діянь (крадіжки, викрадення, крадіжки частин та деталей, продаж викрадених автомобілів тощо).

Шахраєм у страхуванні авто є, як правило, страхувальник (із співучасниками), який завищує вартість автомобіля, вартість проведеного ремонту, інсценує страховий випадок.

Суб'єктами злочинних дій можуть бути також працівники автосервісів, які ремонтують автомобіль, працівники Державтоінспекції, експерти та інші особи. Приблизно третина шахрайств і неправомірних виплат у автострахуванні здійснюється не без участі представників страховика, що є наслідком некомпетентності законотворчих, проте некваліфікованих фахівців [6].

Крім цього, необхідно звернути увагу на суспільну небезпеку шахрайства у сфері автострахування, яка полягає в:

- порушенні прав страховика;
- порушенні прав інших осіб, пов'язаних страховиком зобов'язаннями;
- загрозі фінансовій стійкості страховика та його здатності виконувати зобов'язання перед чесними страхувальниками, а також іншими кредиторами;
- падінні репутації страхового ринку в цілому в очах страхувальників і як наслідок – зниження попиту на страхові послуги;
- порушенні прав держави, яка недоотримає податкові платежі в результаті вище перелічених дій.

Водночас слід зазначити, що, хоча і на недостатньому рівні, боротьба із шахрайствами у цьому напрямі все ж таки ведеться. З метою підвищення ефективності та результативності у сфері протидії шахрайствам у автострахуванні необхідно:

- ввести умови, що передбачають неповне відшкодування збитків, зменшує потяг до скоєння шахрайських дій. Вірогідність шахрайства завжди зменшується, якщо частина збитків залишається на власному утриманні страхувальника. У цьому випадку

в страхувальника немає зацікавленості інсценувати страховий випадок, бо відшкодовано буде лише частину збитків;

– запровадити вимоги з установа систем, котрі запобігають викраденню авто, що при страхуванні від крадіжки дозволяє знизити число виплат, бо в цьому випадку інсценувати крадіжку буде важче. Проти «псевдокрадіжки» добре спрацьовує метод обмеження чи взагалі виключення для деяких груп автомобілів полісів з покриттям «лише від крадіжки»;

– страховику забезпечити (умовами полісу) найшвидший доступ на місце пригоди, можливість його участі в огляді та з'ясуванні обставин страхового випадку, для чого потрібно включати в поліси вимоги: «негайно повідомити страховику про страховий випадок» та «не підписувати ніяких документів за відсутності представників страховика»;

– забезпечити контроль за дотриманням страховиком та страхувальником своїх обов'язків згідно з договором у частині термінів виклику працівників Державтоінспекції. Будь-який факт недотримання умов договору може бути сприйнятий як ознака шахрайства;

– огляд пошкодженого транспортного засобу проводити кваліфікованими фахівцями, які мають високий рівень підготовки та здатність визначити характер пошкоджень і їхню відповідність, заявлені умовами дорожньо-транспортної пригоди;

– об'єднати зусилля страховиків, налагодити обмін інформацією про інсценовані страхові випадки та їхніх фігурантів, про розшук «викрадених» автомобілів, щоб виключити їхнє повторне страхування в іншого страховика.

Висновки. В цій статті уточнено сутність шахрайства в страхуванні та його вплив на розвиток економіки країни, що на відміну від існуючих досліджень з'ясовує важливість застосування заходів впливу на боротьбу з шахрайствами. Подальше дослідження буде ґрунтуватися на детальнішому аналізі шахрайства в інших видах страхування й пошуку шляхів їх подолання.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26, ст. 131.
2. Алгазин А. И., Галагуза Н. Ф., Ларичев В. Д. Страхование мошенничество и методы борьбы с ним: Учеб. – практ. пособие. – М.: Дело, 2003. – 512 с.
3. Федоткін Д. В. Шахрайство в страхуванні. Що необхідно знати страховику., Економіст. - № 5. - 2009.
4. www.insur.ru

Summary. This article is dedicated to combating fraud in the insurance industry in Ukraine. Separately, some abuse in motor insurance. Defined measures aimed at strengthening the fight against insurance specified offenses.

Keywords: insurance, swindles, insurance events, insurance companies, accidents insured, insurance compensation.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2010